

Motion till riksdagen 2021/22:4503

av Jakob Forssmed m.fl. (KD)

med anledning av prop. 2021/22:135 Idéburen välfärd

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen antar propositionens föreslagna lydelse i 1 kap. 2 a § lagen (2008:962) om valfrihetssystem, med den ändring som föreslås i motionen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en ramlagstiftning för idéburet offentligt partnerskap (IOP) ska tas fram och tillkännager detta för regeringen.

Inledning

I proposition 2021/22:135 Idéburen välfärd presenterar regeringen flera efterlängtade förslag. Mer specifikt föreslår regeringen att idéburna organisationer, på frivillig basis, ska registreras i ett särskilt register, vilket särskiljer dem från exempelvis verksamheter i offentlig regi eller aktiebolag. Vidare föreslår propositionen att det införs en möjlighet för upphandlande myndigheter att reservera rätten att delta i upphandlingar av vissa välfärdstjänster till idéburna aktörer. Utöver detta föreslår propositionen även en bestämmelse i lagen (2008:962) om valfrihetssystem, vilket gör det möjligt för upphandlande myndigheter att dessutom reservera rätten att få delta i ett valfrihetssystem till idéburna aktörer.

Kristdemokraterna har länge drivit på för att idéburen sektor ska ges utökade möjligheter att bedriva välfärdsverksamhet, och välkomnar dessa förslag. Ett samhälle är större än staten och näringslivet. Inte minst pandemin har tydligt visat på vikten av ett aktivt civilsamhälle. Idéburna aktörer kan bidra med mervärden i samarbeten med offentliga verksamheter, exempelvis i form av att stötta barn, äldre eller ge hjälp till personer i missbruk, men också som utförare i välfärden.

I det senare talar många sig varma om vikten av mångfald i välfärden, men i praktiken görs alldeles för lite för att civilsamhället ska kunna delta som aktörer. Valfriheten för brukaren har alltmer kommit att handla om ett val mellan en större kommersiell

aktör och kommunens verksamhet. Men alltför lite har gjorts för att uppmuntra idéburna aktörers deltagande, vilket är skälet till att förslagen i proposition 2021/22:135 Idéburen välfärd är viktiga.

Jämfört med övriga Norden och Europa är idéburna organisationers andel av välfärdssektorn liten. Knappt 3 procent av den skattefinansierade välfärden i vårt land utförs av idéburna aktörer, trots att svenska medborgare är mycket positiva till just idéburen verksamhet. I Norge är andelen välfärdsverksamhet som utförs av idéburen sektor dubbelt så stor och i Danmark är den fem gånger så stor.¹ I andra länder, såsom Nederländerna, Tyskland och Frankrike, är idéburna aktörer i välfärden en självklarhet.

Kristdemokraterna och idéburen välfärd

Kristdemokraterna har vid flera tillfällen agerat för att förbättra förutsättningarna för idéburen välfärd. Bland annat välkomnade vi implementeringen av artikel 77 i upphandlingsdirektivet, som möjliggör reserverade upphandlingar till organisationer som uppfyller vissa krav – men vi var skeptiska mot den s.k. treårsregeln som artikeln innebär. Treårsregeln innebär att när en upphandlande myndighet, inom LOU-direktivet, reserverar en upphandling får kontraktet löpa endast tre år. Detta mötte hård kritik exempelvis från Sveriges advokatsamfund, Vårdföretagarna och Almega, bl.a. för att det innebär bristande långsiktighet och omöjliggör större investeringar. Det är därför positivt att nu liggande förslag möjliggör för reserverade upphandlingar som löper över längre tid.

Vi har också agerat i flera steg för förenklade upphandlingar under tröskelvärdet; de senaste förenklarna blev verklighet så sent som i februari 2022. Men detta räcker inte för att idéburen sektor på allvar ska få förutsättningar att ta ett större ansvar för välfärdsutövandet i Sverige. Kristdemokraternas långsiktiga målsättning är att idéburen sektor ska stå för 10 procent av välfärdsutförandet, och för att uppnå detta behöver fler steg tas.

Kristdemokraternas syn på yrkande 1 om registrering och yrkande 3 om LOU

Inför denna proposition är Kristdemokraterna därför positiva. Det är bra att ett register, på frivillig basis, för idéburna aktörer införs. På så sätt kan man enkelt särskilja vilka utförare som är i offentlig regi, ett aktiebolag eller idéburet. Därför yrkar Kristdemokraterna bifall till propositionens yrkande 1 om registrering.

Angående yrkande 3 anser Kristdemokraterna också att det är positivt att upphandlande myndigheter föreslås kunna reservera upphandlingar för just idéburna aktörer. Även Norge har infört en bestämmelse som, utifrån EU:s upphandlingsdirektiv², möjliggör för reserverade upphandlingar för idéburen sektor i större utsträckning än artikel 77 i upphandlingsdirektivet. Eftersom Norge är med i ESS följer de även EU-rätten. Även i Tyskland är det möjligt att reservera upphandlingar av vissa tjänster till

¹ Fremia (2021). Idéburen välfärd har mer att ge vårt samhälle, tillgänglig 2022-03-24.

² Artikel 77 i LOU-direktivet.

organisationer, företag eller skyddade verkstäder vars primära syfte är social och yrkesmässig integrering av personer långt ifrån arbetsmarknaden.

Förslaget underlättar även för idéburna organisationer att verka inom välfärdsområdet samt att den upphandlande myndigheten bättre kan anpassa kraven i upphandlingen utifrån en idéburen organisations förutsättningar och är förenligt utifrån nuvarande EU-lagstiftning. Därför yrkar Kristdemokraterna även bifall till yrkande 3 i propositionen som berör reservation av kontrakt inom LOU.

Kristdemokraternas syn på yrkande 2 – LOV

Kristdemokraterna är positiva till förslaget om att även valfrihetssystem enligt LOV ska kunna reserveras för idéburen sektor, då vi ser att det kommer att kunna öka valfriheten i kommuner som inte tillämpar LOV i dag.

Valfriheten gällande välfärdstjänster är inte jämnt fördelad i dag. Exempelvis har varje region en skyldighet att tillämpa LOV inom primärvården. För äldreomsorgen är det däremot upp till varje enskild kommun att besluta om att anta LOV eller inte. För hemtjänst har 156 kommuner antagit LOV, medan det för särskilt boende för äldre är endast 23 kommuner.³

Om idéburna aktörer ges särskilda möjligheter att delta i valfrihetssystem, kommer LOV att kunna implementeras även i kommuner där det tidigare funnits politisk skepsis mot valfrihetssystem, vilket skulle skapa valfrihet där den tidigare inte existerat. Detta är självklart mycket positivt.

Dock ser vi risker med att öppna för riktade valfrihetssystem inom det lagstadgade vårdvalet i primärvården, då det öppnar för regioner att byta ut redan välfungerande valfrihetssystem. Kombinationen av att vårdvalssystemet är lagstadgat och det faktum att primärvården är en sektor där det finns få idéburna aktörer gör att de regioner som byter ut nuvarande vårdvalssystem mot ett endast för idéburen sektor i praktiken kan kringgå det lagstadgade valfrihetssystemet till förmån för drift i egen regi. Detta är unikt för primärvården och en anledning till att undanta denna sektor från propositionens förslag. Det lagstadgade vårdvalet har bidragit till mer tillgänglig vård och möjlighet för alla att välja vårdcentral och fast läkare – denna tillgänglighet och valfrihet är värd att värna.

Eftersom det finns få idéburna aktörer inom denna sektor bedömer Kristdemokraterna att ett undantag för primärvården från reglerna om reserverade LOV-system även skulle ha mycket begränsad negativ effekt på idéburen sektors möjlighet till etablering. Därför yrkar Kristdemokraterna på propositionens förslagna lydelse i 1 kap 2 a § lagen (2008:962) om valfrihetssystem, med ändringen att det i hälso- och sjukvårdslagen lagstadgade vårdvalssystemet inom primärvården (7 kap. 3 § hälso- och sjukvårdslagen [2017:30]) undantas, enligt nedan föreslagna lydelse (fet stil i lagtexten markerar tillägg i förhållande till propositionens förslag).

³ SKR (2022). Tjänsteområden med LOV, tillgänglig 2022-03-24.

Förslag till lag om ändring i lagen (2008:962) om valfrihetssystem

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2008:962) om valfrihetssystem ska införas en ny paragraf, 1 kap. 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

1 kap.

Föreslagen lydelse

2 a §

En upphandlande myndighet får reservera deltagandet i ett valfrihetssystem, som inte omfattas av 7 kap. 3 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), för idéburna organisationer vars allmännyttiga syfte bidrar till att uppnå ändamålet med den tjänst som ska tillhandahållas. För att kunna delta i ett reserverat valfrihetssystem får den idéburna organisationen endast göra sådana värdeöverföringar som är tillåtna enligt 8 § första stycket lagen (2022:000) om registrering av idéburna organisationer. Vidare får staten, en region eller en kommun inte ha ett rättsligt bestämmande inflytande över den idéburna organisationen.

Inför en ramlagstiftning för idéburet offentligt partnerskap (IOP)

Utöver ovanstående har Kristdemokraterna även länge agerat för att en tydligare lagstiftning gällande IOP, dvs. idéburet offentligt partnerskap, ska kunna genomföras.

Frågan om hur de ideella organisationerna bättre ska kunna samverka med det offentliga inom ramen för IOP – utan att det bryter mot konkurrensregler – har utretts, men vi beklagar att regeringen inte tar till vara dessa förslag i denna proposition utan gör bedömningen att en särskild lagstiftning inte behövs.

Idéburna aktörer har ofta ett unikt angreppssätt på samhällsproblem som inte kan åstadkommas av en offentlig eller privat aktör. Detta är angeläget att ta till vara, och därför måste en robust struktur för samarbeten mellan offentliga och ideella aktörer skapas kring exempelvis social verksamhet – inte minst för att fler kommuner och andra offentliga aktörer ska våga använda sig av det.

Det finns två problem i dag, och de hänger ihop:

1. rättsläget är oklart
2. det saknas praxis.

Vad gäller rättsläget måste de rättsliga förutsättningarna utredas från fall till fall för att säkerställa att partnerskapet inte strider mot upphandlings- eller statsstödsreglerna.

Tidigare rättsfall har också skapat en stor osäkerhet om vad som gäller.

Kristdemokraterna anser därför att regeringen omgående ska inkomma med förslag till riksdagen med förändringar av lagstiftningen kring IOP så att formen kan utvecklas och användas mer frekvent, eller inkomma med ett tydliggörande av hur ett IOP kan genomföras inom ramen för dagens lagstiftning. Detta bör regeringen ges till känna.

Jakob Forssmed (KD)

Hampus Hagman (KD)

Hans Eklind (KD)

Michael Anefur (KD)

Sofia Damm (KD)

Robert Halef (KD)